

INSCRIȚII PE OBIECTE CERAMICE DESCOPERITE LA APULUM

În ultimii ani au fost întreprinse, pe teritoriul vast al celor două *colonia* din dublul centru urban *Apulum*, numeroase lucrări pentru fundații de locuințe, șanțuri pentru conducte de apă potabilă, gaz metan sau canalizare, etc. Aceste lucrări au fost permanente și atent supravegheate de arheologi de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, iar pentru terenurile care urmau a fi descărcate de sarcină arheologică s-au efectuat lucrări specifice de cercetare.

Cu toate acestea, nu de puține ori muncitori necalificați angajați la astfel de lucrări, precum și mecanici de pe utilaje specifice au distrus, din ignoranță sau rea voință, numeroase materiale arheologice "mărunte", dar de o importanță arheologico-istorică particulară.

Din pământul excavat și frecvent dislocat au fost salvate și colecționate de către arhitectul Ion Străjan și inginerul Silviu Străjan¹ un număr remarcabil de fragmente de vase de lut autohtone de uz comun, *terra sigillata* importate din unele centre ceramice consacrate din provinciile apusene ale Imperiului Roman, amfore grecești, dar mai cu seamă o impresionantă cantitate de materiale ceramice pentru construcții edilitare și instalații de *hypocaustum*.

Dintre acestea am ales pentru publicare câteva cu inscripție care ar putea fi integrate în valorile de patrimoniu cultural local și în parte, național.

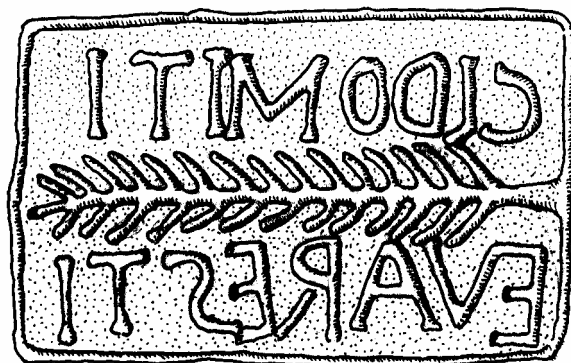
1. **Mojar** (*mortarium*) spart în mai multe bucăți din care una cu ștampila fabricantului întregă. A fost descoperit întâmplător, în primăvara anului 2000, în interiorul castrului legiunii XIII *Gemina*, într-un tranșeu săpat în parcul unității militare de lângă poarta principală a cetății medievale, alăturat corpului de clădire estic. Din fragmentul recuperat se mai păstrează o bună parte din perete și buză, cu deversorul aproape întreg.

Este lucrat din lut eterogen amestecat cu pietricele de granit, are culoare ocru-pal, este ars până la nuanța roșu-brun și folosit puțin. Pe buza lui, lată de 9 cm este imprimată transversal, ștampila artizanului *Cl(audii) Domiti(i) Evaresti*, în *figlina* căruia a fost lucrat. Cartușul de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 7,5 și 4,7 cm este flancat de două incizii ornamentale, longitudinale. Antroponimele sunt dispuse pe două rânduri, separate de o ramură de brad cu vârfurile orientate spre deversor. Acest tip de ornament intradecorativ, frecvent

¹ Suntem sincer și profund recunoscători domnului arhitect Ion Străjan și domnului inginer Silviu Străjan pentru bunăvoința de a ne pune la dispoziție pentru publicare unele dintre aceste materiale arheologice epigrafice asigurându-l de întreaga noastră grațitudine

folosit și pe ștampile din unele centre occidentale² este interpretat și ca o reprezentare stilizată a unui spic de grâu³.

Literele, conturate clar, de înălțimi variabile (1 - 1,9 cm), nealiniată, cu spațiile dintre ele inconstante sunt inversate și dispuse sinistrovers. L, are brațele în unghi obtuz; E, mai înaltă, este prinsă la bază de V; R este discontinuă și S aplecată.

În Dacia Superior se cunosc la *Apulum-Partoș*⁴, două exemplare de capacitate mare, cu ștampila aplicată transversal în dreapta deversorului și cu ornamentul intradecorativ cu vârful spre deversor, și la *Ilișua*⁵, un exemplar fragmentar cu ștampila aproape identică cu a celor apulense.

În Dacia Inferior, mojară cu ștampila asemănătoare și cu ornamentul median orientat în același sens, sunt cunoscute la *Romula*⁶, *Slăveni*⁷ și la *Sucidava*⁸. Antroponimele în aceeași variantă grafică, mai sunt atestate epigrafic și în Moesia Inferior, la *Durostorum*⁹, în Moesia Superior la *Niș*¹⁰, precum și în Dalmația, la Salonic.

² Hull și colab., 1958, p. 292, fig. 123, 497; Hayes, p. 338, nr. 81, 104.

³ Tudor, 1968, p. 85.

⁴ Băluță 1977, p. 250, nr. 1, 2, fig. 4; Băluță 1981, p. 264-265; V. Christescu, 1929, p. 69; *CIL*. III, 8077, 2a; Gudea 1978, p. 141; *IDR*. III/6, nr. 319, fig. 316.

⁵ Băluță 1979, p. 205, nota 13; Băluță 1981, p. 265, nota 10; Christescu, 1929; *CIL*. III, 8077, 2b; *IDR*. III/6, p. 167.

⁶ *IDR*. II, nr. 472; *IDR*. III/6, *ibidem*.

⁷ Băluță 1979, p. 205, nota 15; Băluță 1981, p. 265, nota 13; Gudea 1978; *IDR*. III/6, *ibidem*; Popilian 1976, p. 49, nota 239.

⁸ *IDR*. II, nr. 303; *IDR*. III/6, *ibidem*.

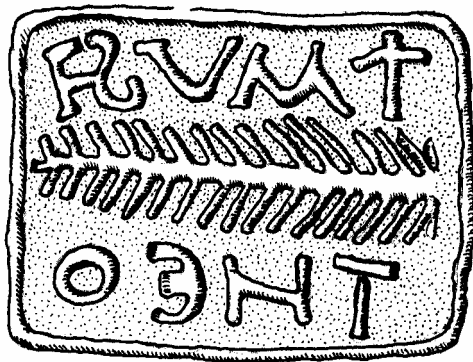
⁹ Băluță 1979, p. 205, nota 16; Băluță 1981, p. 265, nota 14; Culică, p. 332, nr. 2, fig. 1/2.

¹⁰ *CIL*. III, 8250, Moesia Superior, la Niș; 9064 și 10183, 20, Dalmația, la Salonic, I. VARISTA și e/VARISTI.

Domitius este *nomen* și *cognomen*¹¹ mai puțin cunoscut. La *Apulum* acest *tria nomina* este atestat epigrafic exclusiv pe mojar. Prezența acestor antroponime pe astfel de materiale și în alte centre ceramice din provinciile limitrofe Daciei Superior, pune problema originii lor. Ea este atribuită, greșit credem, schimbului comercial. Încadrarea cronologică a celor descoperite în sudul Dunării Inferioare, sensibil diferită de a celor din nordul ei; compoziția lutului de asemenea diferită; descoperirea numeroaselor exemplare de dimensiuni mari în castru militare, unde erau folosite în bucătăria, ș.a., infirmă această atribuire. Nu excludem însă existența unui comerț în Dacia Inferior cu cele din Moesia și Dalmația, dar sporadic și de mică frecvență. Dificultățile de transport a unor astfel de produse ceramice, relativ fragile, face comercializarea lor dificilă pe distanțe mari. De aceea credem că artizanul *Claudius Domitius Evarestus*, specializat în producerea acestei specii de vase, avea *figlinae* în principalele centre militare din provinciile în care produsele lui sunt atestate arheologic și epigrafic. În aceste *figlinae* se lucra și pentru civili, dar vase de capacitate mai mică. În privința produselor de la *Apulum* este cert că ele au fost lucrate într-o *figlina* locală, stabilită foarte probabil, aproape de *lateraria* militară de la sud de Dealul Furcilor, unde a fost descoperită o mare cantitate de mojar, fragmentare și fragmente, fără ștampilă.

După contextul arheologic, acest *mortarium* poate fi datat în perioada Traianus - Marcus Aurelius.

2. **Mojar** din care s-a păstrat o mică porțiune din corp, deversor și buză, cu ștampilă întreagă. Este lucrat din obișnuitul lut impur amestecat cu sfărâmături mărunte de granit alb, ars la culoarea roșu-cărămizie și a fost utilizat

puțin timp. Pe buza lată de 10 - 11 cm, cu convexitate mică, a fost imprimată transversal ștampilă artizanului cu nume de rezonanță grecească *Theo/timus*, în cartuș dreptunghiular cu chenar (6 x 4,5 cm). Literele, de înălțimi variabile (0,8-

¹¹ Mócsy, 1983, p. 104.

1,2 cm), relativ ordonate și cu distanțe destul de egale între ele, au fost stângaci gravate în ștampila-negativ. Sunt inversate, dispuse sinistrovers pe două rânduri separate de obișnuitul ornament, ramură de brad, cu vârful spre stânga. Antroponimul are primele două silabe în rândul inferior. Litera T este discontinuă; E, cu hasta mare curbată; O, de dimensiuni mici; T și I în ligatură; S finală prinsă de F, singura neinversată.

În Dacia Inferior, antroponimul în această variantă grafică este cunoscut la *Romula*¹² și la *Sucidava*¹³, pe ștampile deosebite structural de cea din Dacia Superior. Pe ștampila-negativ antroponimul este gravat pozitiv, literele sunt dispuse normal, cu primele două silabe în rândul superior și cu lectura retrogradă. În rândul inferior literele T și O sunt independente; V nu este urmată de S, iar ornamentul, orientat invers. Este așadar, o altă variantă grafică a aceluiași antroponim, tot la nominativ.

3. **Mojar** fragment, descoperit întâmplător în anul 1975 lângă zidul nordic al castrului, la săparea unui șanț. Este lucrat din lut eterogen amestecat cu pietricele mărunte de rocă dură, bine ars, de culoare brun-cenușie. A fost îndelung folosit. Pe buza lui, cu convexitate mare, a fost imprimată transversal, cu baza spre deversor, ștampila cu numele artizanului în *figlina* căruia a fost lucrat, *Canovius*. Are formă patrulateră (5,5 x 4,2 cm) și este păstrată întreagă. Antroponimul, dispus pe două rânduri este scris cu litere inversate și orientate sinistrovers. Ele au înălțimi variabile cuprinse între 1,1 și 1,4 cm. Literele N, O și V sunt discontinue, iar C și A, în ligatură. Lectura este dificilă din cauza imprimării insuficiente și defectuoase a ștampilei-negativ, a gravării literelor și a uzurii acestora prin utilizare îndelungată.

¹² IDR: II, nr. 471, antroponim transcris cu litere capitale.

¹³ IDR: II, nr. 302, cu transcrierea greșită a antroponimului, THEO/TIMVS retro, în loc de THEO/palma/TIMV(s), variantă grafică necunoscută în Dacia Superior.

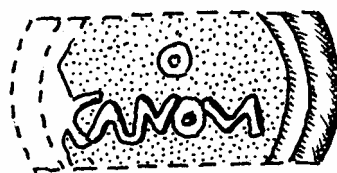
Cognomenul *Canovius*, dacă lectura este corectă, se cunoaște foarte puțin în lumea romană¹⁴.

Materialul din care s-au lucrat ștampilele-negativ pentru mojarale din Dacia a fost metalul. Amestecarea lutului cu sfărâmături de rocă dură, îndeosebi cuarțul și granitul alb pentru a-i mări rezistența la triturare, exclude utilizarea lemnului și cu atât mai puțin a lutului sau a ipsosului. Contururile literelor, particularitățile și factura lor, confirmă această necesitate.

În urma descoperirii acestor mojarale, repertoriul antropomastic al Daciei Superior se mărește pentru această specie ceramică cu încă unul, al lui *Canovius*; numărul mojaralelor cu ștampila *Claudius Domitius Evarestus* se ridică la patru, iar a celor cu un anumit tip de ștampilă a lui *Theotimus*, la trei. De asemenea este confirmată existența atelierelor locale ale celor trei artizani specializați în producerea acestui tip de vase, la *Apulum*, începând cu domnia lui Traianus. Prezența și activitatea unora din acestea și în provinciile Dunării de Jos elucidează într-o oarecare măsură problema comerțului intra și interprovincial cu ele; contribuie la conturarea ariilor de expansiune a aceluiași artizani producători de astfel de artefacte și încadrează în limite de timp mai strânse perioadele lor de activitate.

Prezența ștampilelor cu același antropomim, dar cu structură morfologică diferită, în cele două provincii surori, presupune existența a cel puțin două *figlinae*, una la *Apulum* și cealaltă la *Romula* sau *Sucidava* (daca nu cumva în amândouă). Existența unei *figlinae* la *Apulum* este confirmată de compoziția lutului și de începutul activității ei, anterior celor din centrele Daciei Inferior.

4. **Lampă** cu canal deschis (Xb) "Firmalampen", descoperită fortuit la Partoș; întreagă, (10,5 x 7,3 x 3,2 cm), are discul spart parțial; lut galben-brun, angobă brun-roșiatică; două proeminente ornamentale pe bordură; *Canovi(us,-i)*, cu punct încercuit *supra*, litera C este în fractură; trei cercuri concentrice la bază; colecția arhitect I. Străjan, Alba Iulia

5. **Lampă** întreagă (9,2 x 6 x 2,5 cm) din lut fin, bine ars, de culoare brun-cărămizie cu angobă roșu-brună, descoperită întâmplător la săparea unui șanț pe strada Gemenilor. Este tipul cu canal deschis (Xb), are discul circular mărginit

¹⁴ *Thesaurus Linguae Latinae Onomasticon*, vol. IIc (1907-1913), col. 143, CANOVIVM, *statio Britanniae*; Pauly-Wissowa, III, 14, 91; E. E. VII, p. 335, 1099 *Imp. Traianus Hadrianus Aug... a kanovio*; Raveun, P. n. 28, 15 *Canobio, nomen duratin eo quod nunc est Aber-Conny*.

de o mulură și perforat de un orificiu pentru alimentare cu combustibil, iar pe canalul de pe cioc, un orificiu de ventilație. Pe bordura cu convexitatea mică, înclinată ușor spre exterior se află două proeminente ornamentale, aplatizate. Pe baza circulară, plană, mărginită de două cercuri concentrice incizate este imprimat în relief, cognomenul artizanului lucernar *Firmi*. Lampa urmează a fi predată muzeului albaiulian de elevul care a descoperit-o în primăvara anului 2002. Este provincial-pannonică, importată în Dacia Superior exclusiv la Partoș, unde într-un loc neprecizat a mai fost descoperit, tot din întâmplare, încă un fragment de lampă cu același antroponim. Ambele sunt inedite.

Firmus, preferabil lui *Firminus* întrucât un antroponim pe lămpi la nominativ este urmat în general, de sigla *f(ecit)* a fost producător panonic al cărui atelier primar era stabilit la *Pettau*¹⁵. A lucrat numai lămpi tipul cu canal deschis, cu marca la genitiv, serie mică, cunoscute până acum exclusiv în Pannonia și Dacia Superior. Activitatea lui este datată începând cu domnia lui Antoninus Pius. *Firmus* este cognomen¹⁶ atestat epigrafic la *Apulum*-Partoș, pe o ștampilă tegulară¹⁷ și pe un fragment de vas *terra sigillata*¹⁸.

6. **Lampă** din lut curat de culoare galben-brun și cu angobă brun-cărămizie uniform aderată, întregă. Are dimensiunile: 9,7 x 6,8 x 3,2 cm și a fost descoperită *in situ*, în presupusa zonă a canabelor (la nord-vest de digul mic) în timpul săpării unui șanț pentru o conductă de apă. Este import italic, probabil de la *Aquileia*, tipul cu canal deschis (Xa), *monomyxos*. Are discul plan, circular, delimitat cu un brâu subțire, reliefat de bordura ornamentată cu două proeminente. Pe disc se află un orificiu pentru alimentare, iar pe canal, unul pentru aerisire. Pe suprafața circulară plană de la bază, mărginită de trei cercuri concentrice incizate este imprimat, cu litere capitale în relief, cognomenul *Felicio*. Se află într-o colecție particulară. O lampă fragmentară, de aceeași proveniență și cu aceeași marcă a mai fost descoperită în anul 1996, în zona presupusă a vilelor și a templelor din Partoș. Sunt inedite. Ambele lămpi datează din perioada Traianus-Hadrianus, limite cronologice în care se încadrează și unele fragmente de vase *terra sigillata* neornamentate, din același loc.

¹⁵ Ivány 1935, p. 30, 32, 107, nr. 2011, 2012, pl. XXXVI, 71, 72; Rolland 1960, p. 270 – 273.

¹⁶ Kajanto, 1965, nr. 258.

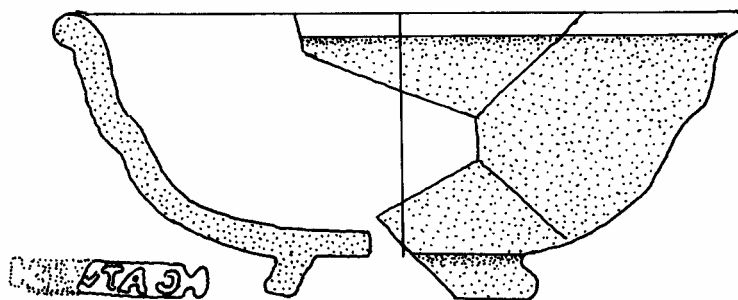
¹⁷ *IDR*. III/6, nr. 436.

¹⁸ Băluță 1982, p. 211, pl. III, 13; Băluță 1984, p. 131, fig. 4 și 13; Isac și colab. 1979, p. 246, cat. 22, pl. IV și XI; *IDR*. III/6, nr. 336.

Atelierul inițial al lui *Felicio* este localizat undeva în nordul Italiei¹⁹. Lămpile cu marca lui, în câteva variante grafice, sunt cunoscute la *Aquileia*²⁰, Bologna²¹ și în Pannonia²², unde au fost datate până în ultimul sfert al secolului II p.Chr.

7. **Cupă** fragmentară tip Drag. 27, cu ștampilă de fund *Gatus f(ecit)*, în cartuș *tabula ansata*, cu literele inversate și dispuse sinistrovers. Provine din centrul ceramic La Madeleine și este datată în perioada Traianus.

La *Apulum*-Partoș a mai fost descoperită o cupă întreagă de acest tip²³. Ștampila, în aceeași variantă grafică mai este cunoscută la *Novae*²⁴.

Gatus este cognomen²⁵ atestat epigrafic la *Apulum* exclusiv pe vase *terra sigillata*.

8. **Cărămidă ștampilată**, dreptunghiulară, fragmentară (26 x 13,5 x 5,5 cm), descoperită fortuit la Partoș, în apropierea mozaicului policrom²⁶, în dărâmături. Pe suprafața netedă sunt imprimate alăturat, adânc, fără cartuș, literele capitale L și S, fiecare cu câte o ștampilă-negativ proprie, din metal.

¹⁹ Harris 1980, p. 129.

²⁰ Buchi 1975, p. 57 - 58, nr. 372 - 381, pl. XX; Brussin 1934-1935, p. 134; *CIL*. XIII, 10001, 131 FELICIA.

²¹ *CIL*. XI. 6699, 81, într-o colecție particulară.

²² Iványi 1935, p. 261 - 262, nr. 3664, pl. LXXXVI, 39.

²³ Isac și colab. 1979 p. 251, nr. 44, pl. VII

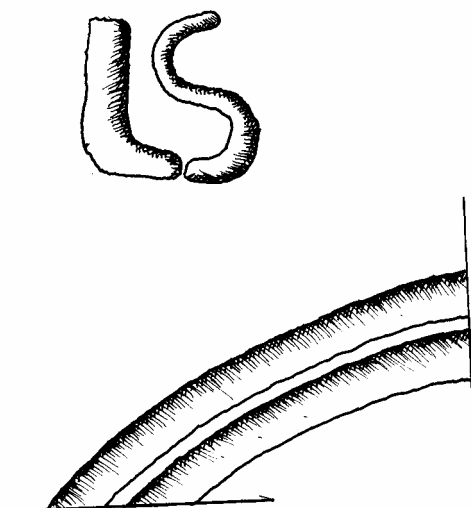
²⁴ Schönberger, p. 18, fig. 35 și p. 20, fig. 36.

²⁵ Holder, *Alteltischer Sprachschatz*, Leipzig, Teubner, I, 1986 (A-H), 2, 1903 (I-T), 3, 1914(U-Z, Nachträge) reeditare stereotipă, Graz 1962.

²⁶ Berciu 1961, p.178 - 184, pl. X-XIII.

Materiale tegulare pentru construcții edilitare, cu aceste două litere imprimate alăturat au mai fost descoperite și în alte locuri din provincia Dacia²⁷.

Ștampila-negativ aplicată pe cărămida apulensă, precum și modul de imprimare, este diferită de celelalte. Astfel, litera L este mai groasă și ușor înclinată, iar S, mai subțire și cu bucla de jos imprimată mai adânc. Între terminațiile inferioare ale literelor a rămas la imprimare, o proeminență verticală alungită. Într-unul din colțurile cărămizii este trasată, cu două degete alăturate, marca semicirculară a echipei de cărămidari. Literele au fost interpretate diferit, uneori aberant²⁸. Lectura corectă a numelui acestui *figulus* particular este: L, *nomen gentile* și S *cognomina*. Dar poziția inconstantă a celor două litere una față de alta, dimensiunile variabile ale literelor, nesimultaneitatea imprimării acestora, precum și modul de aplicare a lor, pe ansamblu, ar putea indica și existența a doi cărămidari care să fi lucrat în aceeași *figlina* particulară și care să fi avut cognomene diferite.

Cărămida a fost lucrată într-o cărămidărie locală, apropiată de marea *figlina lateraria* militară de la sud de Dealul Furcilor. Ambele *figlinae* au folosit

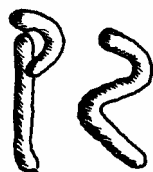
²⁷ *CIL*. III, 8075, 2c; Băluță 1981a, cat.1, pl. I/1 și pl. II/1; Branga, 1978, p. 145 - 146, nr. 2, fig. 85 - 86; Cserni 1912, p. 30 - 31; Cserni 1914, p. 134; Dumitrașcu, Moga 1990, p. 177, nr.7, pl. VII, 2, dar cu litere imprimate și nu "trasate cursiv"; *IDR*. III/3, 202, I (Micia); 202, II, a-d; 202, IIIa (Câlnic); 202, III (loc de descoperire necunoscut); *IDR* III/6, 293, fig.291. Unele locuri de proveniență sunt inexacte; interpolări eronate; Szilágyi 1946, p. 40, nr. 1 - 3; Téglás 1902, p. 346, nr. 42; Téglás 1911, p. 500.

²⁸ *L(uciu)S*= M. J. Ackner, F. Muller, *Die römischen Inschriften in Dacien*, Wien 1865; *L(egio?) S(ecunda) I(talica?) adiutrix, sive S(ingu)L(ares)* = J. Szilágyi, *TglD*; *L(ucius) S(everus)*= Branga, 1980; L, *nomen gentile*, S, *cognomina* = I.I. Russu și *IDR*. III/6, 293

același lut, după cum indică valorile constantelor chimice specifice, efectuate pe un lot reprezentativ de eşantioane²⁹.

În același context arheologic se mai aflau multe fragmente de vase de uz comun, printre care unul *terra sigillata* lisă, tip Drag. 32, import Lezoux, databil în perioada Hadrianus-Antoninus Pius.

9. **Cărămidă** "*digito scripta*", dreptunghiulară, întreagă (27 x 25 x 4-4,5 cm) pentru piloni de *hypocaustum*, descoperită fortuit în dărâmături la Partoș, în apropiere de fostul teren agricol al lui Gh. Tatu³⁰. Pe suprafața netedă a cărămizii sunt scrise cu degetul, literele capitale P și S. Înălțimea lor este de 15,2 cm și respectiv 13,4 cm. Litera P are poziție verticală, iar S oblică și inversată. Ele nu reprezintă forma scurtă a numelui trupelor de pază și escortă a guvernatorului, *P(edites) S(ingulares)*, imprimate pe unele tipuri de materiale tegulare pentru construcții³¹, ci literele inițiale ale numelui unui *figulus* particular local, care a lucrat la Partoș și materiale tegulare pentru instalații de încălzire centrală, probabil la comenzi speciale.

Cărămida cu aceste două litere inițiale ale numelui artizanului cărămidar, *P-nomen gentile* și *S-cognomina* este singura cunoscută până acum la *Apulum-Partoș*. Se află în colecția ing. Silviu Străjan.

10. **Castron**, fragment descoperit fortuit pe terenul agricol de la nord de templul lui *Liber Pater*. S-a mai păstrat o porțiune mică din buză, gât și corp. Nu poate fi precizat tipul castronului după dimensiunile fragmentului: 7,2 cm lățime maximă; 6,6 cm înălțime și 0,5 cm grosime medie a pereților. Este lucrat la roată rapidă, din lut fin, ars la roșu-cărămiziu.

Pe jumătatea inferioară a gâtului s-au mai păstrat câteva litere incizate cu un *stilus*, în lutul nears. Prima literă, care ar putea fi B (?) este precedată de o alta din care s-a mai păstrat extremitatea unei bare orizontale, urmată de literele A, L, T și probabil I. Litera A are brațele discontinue, iar L hastele dispuse în unghi obtuz. Este greu de întregit antroponimul pentru că prima sau primele și ultima ori ultimele litere sunt în fractură.

²⁹ Un studiu amplu referitor la *lateraria* militară de la *Apulum-Partoș* este în curs de redactare de către C.L. Băluță

³⁰ Cserni 1913, p. 106 - 114 și 257 - 285

³¹ *IDR*. III/6, 283, 286, cu bibliografia pentru tipul de stampilă tegulară *P(edites) S(ingulares)*

Particularitățile de caligrafiere a literelor păstrate întregi sunt aproape identice cu a celor de pe unele produse ceramice *stilo-scriptae*, cu antroponime sau texte, descoperite la *Apulum*³².

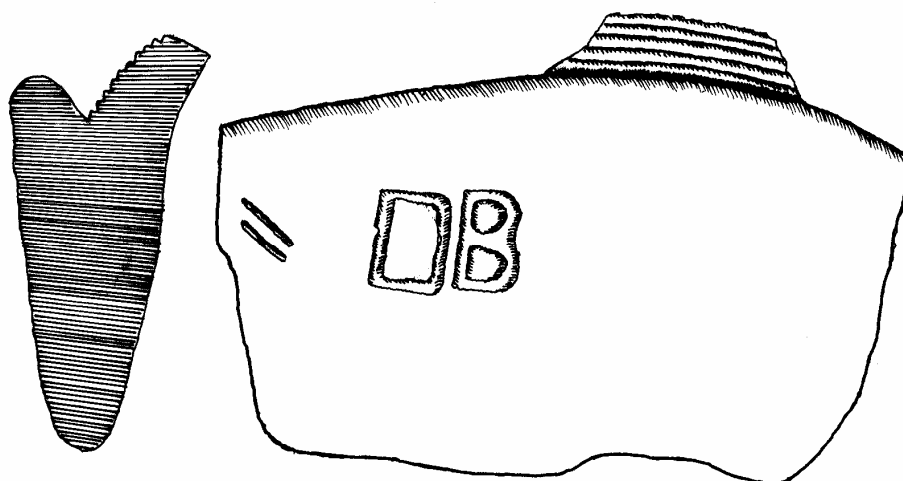
Castronul a fost lucrat într-o *figlina* locală situată la Partoș, în zona numită "a olarilor" localizată lângă templul lui *Liber Pater*, zonă datată provizoriu în a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr. Se află în colecția ing. Silviu Străjan.

11. **Chiup**, fragment din buză (10,6 x 6,2 x 1-1,2 cm) descoperit fortuit la Partoș, într-un strat de cultură cu ceramică de uz comun, târzie. Este lucrat din lut impur, de culoare neagră-cenușie, bine ars. În partea centrală a buzei, lată de 6,2 cm sunt imprimate adânc cu o ștampilă-negativ din metal, literele majuscule D și B, cu baza spre fundul chiupului. Ele reprezintă literele inițiale ale unui *figulus* particular care purta *nomen gentile* și *cognomina*. Sunt precedate de două linii paralele incizate, oblice, obișnuite semne de ornamentare sau de distincție.

Pe fragmentul din corpul chiupului păstrat, sub buză, sunt bine vizibile obișnuitele linii paralele, pectinate, incizate, proprii acestui tip de vas.

Chiupul a fost lucrat, după toate probabilitățile, într-o *figlina* autohtonă și deocamdată este singurul cu marca fabricantului sau a proprietarului, descoperit la *Apulum*-Partoș. El putea fi adus și din altă parte, dat fiind "*statio portori*" de pe râul Mureș, unde a fost descoperit.

³² IDR III/6, 305 - 317

Acest tip de vase folosit în principal pentru păstrarea cerealelor este datat, în general, la sfârșitul secolului al III-lea și începutul celui următor. Se află în colecția ing. Silviu Străjan.

Materialele ceramice prezentate, reduse numeric, dar variate tipologic, aduc o modestă contribuție la lărgirea registrului tipologic al speciilor ceramice cu inscripție și îmbogățesc repertoriul antropomastic al Daciei cucerite de romani.

CLOȘCA L. BĂLUȚĂ

Inscriptions on Ceramics Found at Apulum

(Summary)

The anthroponyms: *Cl(audii) Domiti(I) Evaresti*, *Theo/timus* and *Canovius* were impressed on mortaria cretacea; *Canovius*, *Firmus* and *Felicio*, on some lamps and a stamp with *Gatus f(ecit)*, placed on the bottom of a *terra sigillata* cup. The letters: L, *nomen gentile* and S, *cognomina* were impressed on a rectangular brick, with two negative stamps made of metal; P, *nomen gentile* and S, *cognomina*, *digito scripta* on other rectangular brick. An incomplete anthroponym was made by cutting with a stillus in the unfired clay of a bowl. The letters: D, *nomen gentile* and B, *cognomina* were impressed with a negative stamp made of metal, on the lip of a fragmentary ewer.

All these epigraphical ceramic materials were casual discoveries in the large archaeological area of the double urban centre of *Apulum*. Chronologically, they can be dated to the Hadrianus-Antoninus Pius period. Some of them belong to a private collection.

Abrevieri bibliografice

Brussin 1934-1935	- G. Brussin, <i>Aquileia Nostra</i> , 5-6, 1934-1935, 2-3.
Berciu 1961	- I. Berciu, <i>Apulum</i> , IV, 1961, p.178 - 184, pl. X-XIII.
Buchi 1975	- E. Buchi, <i>Lucerne del Museo di Aquileia</i> , I, 1975, p. 57 - 58, nr. 372 - 381, pl. XX.
Băluță 1977	- C. L. Băluță, <i>Apulum</i> , XV, 1977, p. 250, nr. 1, 2, fig.4.

- Branga 1978 - N. Branga, *Aspecte si permanente daco-romane*, Timișoara 1978, p. 145 - 146, nr. 2, fig. 85 - 86.
- Branga 1980 - N. Branga, *Urbanismul Daciei Romane*, Timișoara 1980.
- Băluță, Șerban 1979 - C. L. Băluță, I. Șerban, *RCRFActa*, XIX-XX, 1979, p. 205, nota 13
- Băluță 1981 - C.L. Băluță, *Pontica*, XVI, 1981.
- Băluță 1981a - C.L. Băluță, *StCom sibiu*, 21, 1981, cat.1, pl. I/1 și pl. II/1.
- Băluță 1982 - C.L. Băluță, *Sargeția*, XVI-XVII, 1982-1983.
- Băluță 1984 - C.L. Băluță, *BayerVbl*, 1984, p. 131, fig. 4 și 13.
- Cserni 1912 - A. Cserni, *Múzeumi és könyvtári értesítő*, Budapest 1912.
- Cserni 1913 - A. Cserni, *Múzeumi és könyvtári értesítő*, Budapest 1913.
- Christescu 1929 - V. Christescu, *Viața economică a Daciei romane*, Pitești 1929.
- Culică 1972 - V. Culică, *SCIV*, 22, 1972, p. 332, nr. 2, fig. 1/2.
- Dumitrașcu, Moga 1990 - S. Dumitrașcu, V. Moga, *Apulum*, XXVI, p. 177, nr.7, pl. VII, 2, 1990.
- Gudea 1978 - Gudea, *Apulum*, XVI, 1978.
- Hull și colab 1958 - M. R. Hull și colab., *Roman Colchester*, Oxford 1958, p. 292, fig. 123, 497.
- Holder 1962 - A. Holder, *Altceltischer Sprachschatz*, Leipzig, Teubner, I, 1986 (A-H), 2, 1903 (I-T), 3, 1914(U-Z, Nachträge) reeditare stereotipă, Graz 1962.
- Hayes 1967 - J. W. Hayes, *Hesperia*, 36, 1967, 4.
- Harris 1980 - J. W. Harris, 70, 1980.
- Iványi 1935 - Dora Iványi, *Die Pannonischen Lampen*, *Diss.Pann.* ser. II, Budapest, 1935, p. 30, 32, 107, nr. 2011, 2012, pl. XXXVI, 71, 72., nr. 3664, pl. LXXXVI, 39.
- Isac și colab. 1979 - D. Isac, M. Rusu, C.L. Băluță, *Apulum*, XVII, 1979.
- Kajanto 1965 - J. Kajanto, *The Latin Cognomina*, Helsinki 1965, nr. 258.
- Mócsy 1983 - A. Mócsy, *Diss.Pann* III, 1, 1983,
- Popilian 1976 - Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova 1976 nota 239.
- Rolland 1960 - H. Rolland, *Gallia*, 18, 1960, 2.
- Szilágyi 1946 - J. Szilágyi, *A daciai erődrendszer hely őrségei és a katonai téglabélyegek*, *Diss.Pann.* II, 24, Budapest 1946, p. 40, nr. 1- 3.
- Schönberger 1966 - S. Schönberger, *Limesforschungen*, 7, 1966.
- Téglás 1902 - G. Téglás, *EM*, 1902 p. 346, nr. 42.
- Téglás 1911 - G. Téglás, *Klio. Klio. Beiträge zur alten Geschichte*, Leipzig 1911.
- Tudor 1968 - D. Tudor, *Oltenia romană*, ediția III, 1968.